

Turkish Studies

Volume 13/5, Winter 2018, p. 547-569

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13235>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Şubat 2018

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Altan ALPEREN – Doç. Dr. Muhammet KOÇAK

This article was checked by iThenticate.

WOLFGANG HERRNDORF'UN "TSCHICK" VE NUR İÇÖZÜ'NÜN "DÖNEMEÇ" ROMANLARINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM SORUNSALI

Filiz İlknur CUMA*

ÖZET

Çocuk ve gençlik edebiyatı, yeni kuşakların okuma alışkanlığı kazanmasında ve onların hayata dair donanımlı hale gelmelerinde önemli rol oynar. Bunun için çocuk ve gençlik edebiyatı kategorisindeki eserlerin öncelikle onların dünyalarına hitap etmeleri/edebilmeleri beklenmektedir. Nitelikli eserleri okuyarak genç nesilleri hayata hazırlamak, geçmişte birçok dönemde takip edilmiş bir yoldur ve güncelliğini günümüzde de muhafaza etmektedir. Okuma kültürünün edilmesi için eserlerin çocukların veya gençlerin dünya algısına hitap etmeleri, gelişen teknoloji karşısında gençlerin karşı karşıya kaldıkları durumların algılanması ve bunların ehil kişilerce yürütülmesi, bilişim teknolojisinin üst düzeye ulaştığı günümüzde, belki de daha önce hiç olmadığı kadar önem arz etmektedir. Bu konudaki hassasiyet, çağımızın önemli sorunlarından olan gençlerin kimlik arayışlarında önemli katkılar sağlayabilir.

Wolfgang Herrndorf (1965-2013) ve Nur İçöz (1948-) 21. yüzyıl çocuk ve gençlik edebiyatının kendi ülkelerindeki önemli temsilcilerindedir. Türk ve Alman edebiyatlarında kendi ülke koşulları bağlamında gençlerin sorunlarını eserlerinde merkezi bir konuma yerleştiren yazarlar, "Tschick" (2010) ve "Dönemeç" (2010) romanlarında olduğu gibi, eğitim ve öğretim motiflerine önemli bir yer vermişlerdir. Gençlik romanı niteliğinde olan her iki eser, birbirleriyle aynı yaşlarda olan kahramanların gelişimleriyle ilgili aile ve okul arasındaki bağın kopukluğunun, onların kimlik gelişimindeki zararlı sonuçlarını ele almaktadır. Eğitim ve öğretim ilişkisinin, aile ve okul örüntüsü bağlamında ele alınan bu çalışmadaki izlekler, örgün ve yaygın eğitim eksenlerinde belirlenmiş ve her iki roman karşılaştırmalı yöntem kullanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nur İçöz, Wolfgang Herrndorf, Dönemeç, Tschick, Eğitim- Öğretim.

* Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, El-mek: filizilknur@yahoo.de

**THE QUESTION OF EDUCATION IN THE NOVELS OF
WOLFGANG HERRNDORF’S “TSCHICK” AND NUR İÇÖZÜ’S
“DÖNEMEÇ”**

ABSTRACT

Wolfgang Herrndorf (1965-2013) and Nur İçözü (1948-) are two important representatives of the twenty first century children’s and juvenile literature in their own countries, thus in Germany and in Turkey. Both Wolfgang Herrndorf (1965-2013) and Nur İçözü (1948-) deal with the problems of young people in their countries in their works as well as the question of education as it is shown in “Tschick” (2010) and “Dönemeç” (2010). These two novels might be classified as examples of juvenile literature and both novels have contemporary protagonists. And in these novels, it is shown that the lack of communication between the families and schools influence the construction of these young people’s identity in a negative way. Hence, in this study, the relationship between the families and schools and its influence on young people have been analyzed comparatively.

Wolfgang Herrndorf (1965-2013) and Nur İçözü (1948-) are two important representatives of the 21st century children’s and juvenile literature in their own countries. Both Wolfgang Herrndorf (1965-2013) and Nur İçözü (1948-) deal with the problems of young people in their countries in their works as well as the question of education as it is shown in “Tschick” (2010) and “Dönemeç” (2010). These two novels might be classified as examples of juvenile literature and both novels have contemporary protagonists. And in these novels, it is shown that the lack of communication between the families and schools influence the construction of these young people’s identity in a negative way. Hence, in this study, the relationship between the families and schools and its influence on young people have been analyzed comparatively.

STRUCTURED ABSTRACT

Children’s and juvenile literature has an important role in implementing reading habits on new generations. Keeping this in mind, it is very essential that children’s and juvenile literature should appeal to the needs and demands of children and young people or in other words, to the world of children and young people. Training children and young people through qualified literary works has been a classic method in the field of education and it is still a very popular and an up-to-date method. In order to implement the reading habit among the children and young people, the literary texts, which are used to educate them, should involve the perceptions of the new generation of the world, of the developing technological world and their stance towards it as well as having being prepared by the very experienced and well-qualified educators. These points are very important in our age considering the fact that technology is at its peak in our contemporary modern world compared to the previous ages. In addition to these, adapting and having a very sensitive stance towards these issues and the problems of children and young people may be very influential in the construction of the new generations’

identity and may contribute a lot to their search for their identities and to plant the seeds of a much more healthy generation with regard to their psychological, physical and mental health. As in line with these aims and targets, the literary characters of Wolfgang Herrndorf and of Nur İçözü might be good examples of young people going through the problems of contemporary young people. Interestingly enough, a detailed analysis of their literary characters has revealed that both Wolfgang Herrndorf and Nur İçözü has a very sensitive attitude towards the problem of young people and their problems. Not only Tschick and Dönemeç, but their other novels also have anti-heroes, who suffer a lot in their lives and they get mature going through many difficulties and many pains.

On the other hand, both Wolfgang Herrndorf and Nur İçözü try to emphasize the importance of family in the construction of one's identity by drawing literary characters such as Maik and Tschick both of whom end up in the police station and eventually in the court room due to the lack of their education. What is more tragic is Maik's father reaction to this sad end; he does not concern about Maik, but concern about his reputation in the business world. As he gets anxious, he punishes Maik through accusations and beatings. His father's attitude in the novel reveals that he does not care about Maik's education at all. This indifference towards him and his problems on the side of his family and his teachers pave the way for Malik's attraction towards wrong people in his life. And then, he gets involved in some illegal activities. As parallel to Maik character and to his adventures, in "Dönemeç", the protagonist of the novel, Serdar has also a family full of problems. Maik and Serdar has many common points and share many problems. What is also significant in both of these novels is that the readers clearly see that the degenerated families and negligent parents (due to their busy working life) cause their children's failure in the field of education as well as causing permanent damages in the construction of their identities. Therefore, "Tschick" (2010) and "Dönemeç" (2010) are good examples of children's and juvenile literature and shed light on the problems of young people and in doing so, they also help parents to understand their children and to contribute to the education of their children by illustrating the most common mistakes done by the parents and teachers. Moreover, they try to illustrate alternatives to show how they should avoid from these mistakes. Thus, Wolfgang Herrndorf's "Tschick" (2010) and Nur İçözü's "Dönemeç" (2010) are highly recommended for parents as well as teachers.

Keyword: Nur İçözü, Wolfgang Herrndorf, Dönemeç, Tschick, Education.

0. Giriş

Edebiyat, öncelikle insanı anlatır ve oluşum süreci hayata dair düşünceler ve tecrübelerdir. Gelecek kuşaklara, hayata dair birikimlerin aktarılması, Aydınlanma, Romantizm ve Realizm gibi birçok edebiyat akımının görevi olmuştur (Cuma, 2006: 110, Cuma, 2003: 349). Bu tür akımlar edebiyata didaktik bir rol biçmişlerdir ve öncelikle genç kuşaklara hitap etmeyi amaçlamışlardır. Çocuk ve gençlerin okuma alışkanlığı kazanmaları, asırlar boyu üzerinde durulmuş ve önemini hiçbir zaman kaybetmemiş bir mesele olarak güncelliğini muhafaza etmektedir. Gençlerin okuma

alışkanlığı kazanmaları öncelikle onların dünyalarına hitap eden bir edebiyatla mümkündür. Çocuk ve gençlik edebiyatı bu noktada önemli katkılarda bulunmaktadır.

Türk ve dünya edebiyatının iyi örnekleriyle karşılaşmış okuma alışkanlığı kazanan çocuklar ve gençler, sadece okulda başarılı olmakla kalmayıp, hayata daha hazırlıklı başladıkları bir gerçektir (Cengiz, 2000: 1). Bu durumda çocuk ve gençlik edebiyatının okuma kültürünün edinilmesinde, duyarlı-düşünen bireylerin yetiştirilmesinde ve gençlerin kimlik oluşumlarındaki vazgeçilmez önemi göz ardı edilmemelidir, gerek üretim, gerekse eleştiri süreçleri, donanımlı kişilerce yürütülmelidir. Gelişen teknoloji karşısında toplumların ve buna bağlı olarak çocuk ve gençlerin yaşadıkları bunalımlar göz önünde bulundurulduğunda, çocuk ve gençlik edebiyatı önemini arttırarak devam ettirmektedir. Çağımızda bilgi çokluğunu, bir başka deyişle bilgi kargaşasını yönetmek, en önemli meseleler arasındadır. Doğru ve yanlış bilgiyi birbirinden ayırt edememe çocukların ve gençlerin ruh hallerini olumsuz etkilemekte ve onları kendi dünyalarına hapsederek yalnızlaştırmaktadır. Bununla ilgili Medine Sivri şunları dile getirmiştir:

“İnsan şu anda inanılmaz bir bilgi hazinesi içerisindedir. Çünkü her türlü bilgiye bir tuş kadar uzaklıktadır. Ancak, tüm bu ilerlemelere rağmen günümüz insanının çoğu, bilgi ile bilgiyi kullanma arasındaki köprüyü kuramadığı için, mekanik yaşamla bütünleşmiş, mutsuz, kendine yabancılaşmış ve mutsuzdur. Bu durum, özellikle günümüz çocuğunun sorunudur ama sorumluluğu değildir. Çünkü bu durumu yapıp ettiklerimizle yaratan bizler, çözüm yolunu da onlarla beraber üretmeliyiz. Bu bağı kurma ve duyarlılık oluşturma bilinci, ancak sanat ve edebiyatla olasıdır. Bunun temeli de öncelikli olarak, bu günün küçükleri yarının büyükleri olan çocuklardan ve onlara yönelik nitelikli edebi metinlerden, sağlıklı ve nitelikli bir ilişkiyle oluşturulan çocuk-sevgi-kitap üçgeninden geçer.” (Sivri, 2008: 773)

Çocuk ve gençlerin teknoloji dünyası karşısında yalnız bırakılmamaları gerektiğine ve bu anlamda yetişkinlere büyük görev düştüğünü belirten Sivri'nin bu sözleri, eğitim ve öğretim konusu ile ilgili çıkarımlarda bulunmaya vesile olmaktadır.

Her ne kadar gerek eğitim alanında, gerekse günlük hayatta *eğitim* ve *öğretim* kavramları çok sık kullanılıyor olsalar da, algılanmalarıyla ilgili toplumda farklılıklara rastlanmaktadır. Birbirleriyle karşılıklı bir ilişki içinde bulunan bu iki kavramın sınırlarının belirlenmesindeki zorluk, aralarındaki yakın bağdan kaynaklanmaktadır; her iki kavram da öğrenmeyle ilgilidir ve insanın eğitimsel gelişimini doğrudan ilgilendirmektedir. Ayten Genç *öğretim* (Bildung) kavramını tanımlarken “*eğitim ya da bireysel çaba sonucu insanın bilinçli gelişimi*” ifadesine yer vermiş (Genç, 2000: 28), *eğitim* (Erziehung) için ise “*bireyin yaşam boyu kendisini, kişiliğini yaratan süreç*” açıklamasını tercih etmiştir (Genç, 2000: 55). Bu tanımlamalardan anlaşılacağı gibi her iki kavramı birbirlerinden ayırt eden, anahtar niteliğindeki en önemli sözcük *bilinç*dir. Öğretim bilinçli bir eylem iken, eğitim için bu aynı derecede geçerli olmadığı kanaati uyanmaktadır. Fakat her ikisi için de ortak olan husus, ikisinin de *öğrenme* ile ilgili olmalarıdır.

Öğrenme eylemi iki türlü gerçekleşebilir: denetimli veya denetimsiz. Denetimli öğrenmeden kastedilen bir insanın özel bir çabası neticesinde, programlı, disiplinler ölçüler dâhilinde, belirlenmiş, daha önceden stratejiler geliştirerek tespit edilmiş, bir amaca yönelik öğrenme eyleminin gerçekleşmesidir. Denetimsiz öğrenme ise daha çok tesadüflere bağlı veya bir rastlantı sonucu gerçekleşir (Laska, 1984: 253). Her iki durumda da gerçekleşen öğrenme bireyin gelişimi için önemli rol oynar. Ancak insanlar bireyin istem dışı ve buna bağlı olarak arzu edilmeyen bir öğrenmeyi engellemek amacıyla eğitim yoluna (burada kastedilen denetimli öğrenmedir) yönelirler.

Eğitim kavramıyla ilgili literatüre bakıldığında bu alanın *örgün* ve *yaygın* olmak üzere ayrıştırıldığı görülmektedir. Her iki kavramın da eğitim başlığı altında, aynı çizgi üzerinde hareket ettiğinden dolayı aralarındaki nüansın ayırt edilmesi zor olabilir. Örgün eğitimin en belirgin farkı öğretmen ve öğrenci konumunda kişilerin varlığıdır ve öğrenme eylemi planlı, belli bir program dâhilinde, belirlenmiş bir süreç içinde gerçekleştirilir. Bu kıstaslara sahip olmadan gerçekleşen öğrenme ise yaygın eğitim olarak adlandırılır (Laska, 1984: 253).

Örgün eğitim için örnek olarak en yaygın halinin gerçekleştiği okulları gösterebiliriz. Örgün eğitim ile öğretim eşanlamı kavramlar olarak kabul edilebilir. Ancak bir duruma dikkat çekmekte fayda vardır: Okullardaki özveri sahibi birçok öğretmenin faaliyetlerini sadece örgün eğitimle sınırlandırmadıkları bir gerçektir. Zaten öğretmenlik mesleğinin özveri isteyen bir faaliyet olduğu genel bir kanaattir. Bundan dolayı idealizm ve özveri kavramlarıyla yoğrulmuş olan öğretmen karakteri sadece örgün eğitim faaliyetleriyle yetinmeyip yaygın eğitime de yönelmektedirler (Laska, 1984: 253). Eğitim ve öğretim faaliyetleri çoğu zaman birlikte yürütülmektedir. Buradaki birinci derecedeki amaç çocukların ve gençlerin arzu edilmeyen bir öğrenmenin kontrol altına alınmaya çalışılması ve onları tehlikelerden korum hassasiyetidir. Arzu edilmeyen eğitimden kasıt, bireyin kontrol dışı, bir tesadüf veya bir rastlantı sonucunda zarar görerek elde ettiği edimdir. Buradan hareket edildiğinde öğretmen tandanslı olarak okul ortamında örgün ve yaygın eğitimlerin birlikte gerçekleşebileceğini ve birçok durumda eşzamanlı olarak belli bir süreç içinde beraber ilerlediklerini belirtebiliriz. Bu birliktelikten dolayı söz konusu iki kavram arasındaki çizgi belirginliğini yitirmektedir ve toplum tarafından genellikle bir bütün olarak algılanmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan Wolfgang Herrndorf'un "Tschick" ve Nur İçözü'nün "Dönemeç" romanlarında yoğun olarak eğitim ve öğretim motiflerine rastlanmaktadır. Gençlik romanı niteliğinde olan eserler lise çağındaki gençlerin duygularıyla hareket ederek akılcıl davranışlardan uzaklaşmalarını, yanlış insanların güdümüne girerek sonu belli olmayan maceralara atılmalarını ve bunun sonucunda kötü tecrübelerle elde ettikleri belli bir olgunluğu işlemektedir. Her iki yazar da gençlerin çağımızda sıklıkla karşılaştıkları meseleleri kurmaca bir dünyaya aktarmışlardır. Eğitim ve öğretimle yakın ilişki içinde olan ve romanların kurmaca olay örgüsüne yerleştirilmiş izlekler, söz konusu eserleri karşılaştırılabilir nitelikte kılmaktadır. Çalışmada eğitim ve öğretimle ilgili izlekler metne bağlı inceleme yöntemiyle analiz edilerek karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

1. Wolfgang Herrndorf'un Hayatı ve Edebi Kişiliği

Wolfgang Herrndorf 1965 yılında Hamburg'da dünyaya gelmiştir. Nürnberg'de ressamlık tahsili gören yazar bir mizah ve hiciv dergisi olan "Titanik" için çizimler yapmıştır (Joel, 2013: 1). Küçük ve mütevazı bir aile ortamında edebiyattan uzak olarak yetişen Herrndorf'un önceleri yazar olma gibi bir amacı yoktu. Bir yayınevinde bulunduğu iş sayesinde edebiyat dünyasıyla tanışmıştır (<http://www.zeit.de/kultur/literatur/2010-10/tschick-roman> 27.08.2017). 2002 yılında ilk romanı olan "Plüschgewittern" yayımlanmıştır. Herrndorf'un romanlarında işlediği karakterler hayatın oradan oraya savurduğu derin bir hissiyata sahip anti kahramanlardır. 2004 yılında yayımlanmış olan hikâye kitabına başlık olan "Diesseits des Von-Allen-Gürtels" hikâyesinde de olduğu gibi. Bu eserde hayali bir astronot olmak olan 13 yaşındaki bir çocuğun uzaya hiçbir insanın gitmediği, bunun sadece bir Hollywood kurgusu olduğu düşüncesi işlenmiştir (Joel, 2013: 1). Stendhal, Vabovok, Salinger ve Ágota Kristóf gibi yazarları okumalarının arasında önemli bir yere yerleştiren Herrndorf oldukça derin bir edebiyat bilgisine sahipti. Yazar eserlerini üretirken gelenekçi bir bilgelik gerektiren kapalı ve doğal bir ortamda çalışmayı tercih etmiştir. Bu durum onun minimize edilmiş yaşam tarzıyla paralellik göstermektedir. Holm Friebe'ye göre onun bu durumu ona hayata karşı derinleşmesini ve sanatsal olarak yönelebilmesini sağlamıştır (Friebe, 2013: 3).

10 Şubat 2010 tarihinde Herrndorf'a beyin tümörü teşhisi konulmuştur. Bu olaydan sonra "Arbeit und Struktur" blogunda yazmaya başlayan yazar ilk iş olarak altı yıl önce yazmaya başladığı, bir gençlik romanı olan "Tschick"i tamamlar. 2010 yılının son baharında yayımlanan eser onu bir

çırpıda şöhrete ulaştırır. Sadece gençlerin değil, yetişkinlerin de ilgi odağı olan bu romanla Herrndorf “Alman Gençlik Kitabı Ödülü”nü (Deutschen Jugendbuchpreis) kazanır ve çalışması çok satanlar listesine girer (Joel, 2013: 2). Şimdiye kadar bir milyondan fazla satan roman 24 dile çevrilmiştir, sahneye de uyarlanarak birçok tiyatrodan gösterime girmiştir (<http://www.zeit.de/kultur/literatur/2010-10/tschick-roman> 27.08.2017). 2011 yılında yayımlanan ve “Leipzig Kitap Fuarı” ödülüne layık görülen “Kum” (Sand) başlıklı romanla Herrndorf üçlemeyi yamalmamıştır. Bu romanda yazarın hayata dair karamsar düşünceleri öne çıkmaktadır. “Tschick” ve “Sand” romanları adeta romantizmin iki yönünü içermektedir, “Tschick” neşeli olanı “Kum” ise karanlık tarafını (Friebe, 2013: 5). Bu iki özellik Herrndorf’un ruh halinin eserlerine yansıdığına göstergesi olarak düşünülebilir.

Hastalığının vermiş olduğu bunalım ve hayata dair tükenen umudu sonucunda yazar, 23 Ağustos 2013 tarihinde, Berlin’deki bir su kanalının kenarında tabancayla intihar ederek hayatını sonlandırmıştır (Müller, 2014: 2).

2. Nur İçözü’nün Hayatı ve Edebi Kişiliği

1948 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiş olan Nur İçözü ilk, orta ve lise öğreniminden sonra Hayat Yayınları’nda çalışmaya başlamıştır. 1971’de Hayat Yayınları tarafından çıkarılan “Doğan Kardeş” dergisinin yönetimini üstlenir. Daha sonra Tay Yayınları’nda Walt Disney yayın grubuna ait dergilerin yayın yönetmeliğini yapan İçözü Tercüman Gazetesi’nin yazı işleri müdürlüğünü yürütür. Tercüman Gazetesi’nden emekli olduktan sonra “Milliyet Kardeş” dergisinde yayın danışmanlığı yapmış, Radikal gazetesinde sanat yazıları, gazetenin kitap ekinde çocuk ve gençlik edebiyatı eleştirilerini kaleme almıştır. Yazar çocuk ve gençlik edebiyatı dünyasına yazar olarak ilk defa 1997 yılında iki kitaptan meydana gelen “Kar Masalları” ile giriş yapmıştır (<http://www.nuricozu.com/hayati/> 18.02.2018). Türkan Kuzu’nun belirttiğine göre çocuklarda demokrasi bilincinin gelişmesinde masalların büyük önemi vardır. Bundan dolayı birçok Türk çocuk ve gençlik edebiyatı yazarının masal türünü tercih ettiğini belirtirken Nur İçözü ismini de bu bağlamda zikretmiştir (Kuzu, 2006: 292).

18-19 yaşından beri işinin gazetecilik, yazı yazmak ve editörlük olduğunu belirten İçözü, bunun eğitimini almadığını, ancak alanında ustalaşmış birçok yazı işleri müdürüyle birlikte çalıştığını belirtmektedir. Almış olduğu resim eğitimi sayesinde 1967’de, 19 yaşında iken ofset baskı şefi olmuştur, daha sonra birçok çocuk, gençlik ve kadın dergisinde yazı işleri müdürlüğü yapmıştır (www.nuricozu.com/kaleminden/ 18.02.2018). 30 yıllık meslek hayatında kitap yazmayı hiç düşünmediğini belirten yazar bu konudaki fikrini eline geçen niteliksiz çocuk kitaplarını görünce değiştirdiğini belirtmektedir. Çocukların dünyasında farklı bir pencerenin açılması gerektiğini belirtir. Bunun neticesinde 1997’de “Kar Masalları” yayınlanır. Yazar bu bağlamda kendisiyle ilgili olarak şunları kaleme almıştır:

“7-8 yıl gibi kısa bir sürede 80’e yakın kitap yazmanın ardında, bu günü de katarsak, 38 yıllık bir deneyim ve birikim var. Dedim ya, ben başka iş bilmiyorum. Benim mesleğim sözcüklerle uğraşmak. Onların soluğunu duyumsamak, melodilerini dinleyip, okurlarımla paylaşmak... Evet, en başta da söylediğim gibi: ÖYLE KIZDIM Kİ, SONUNDA YAZAR OLDUM. İYİ Kİ KIZMIŞIM!” (www.nuricozu.com/kaleminden/ 18.02.2018)

Nur İçözü’nün gençlik edebiyatı kategorisine dâhil olan en önemli romanları “Reyhan” (2002) ve “Dönemeç”tir (2010). Yazarın ayrıca “Yüreğimin Kıyısında” (2006) ve “Hürriyet-Bir Sevda Masalı” (2012) başlıklarında iki romanı daha vardır. Yazarın ilk romanı “Reyhan”dır. Esere adını veren kahraman 12 yaşında manikürcü bir kızdır. Okuma imkânı bulamamış, tüm zorlukları yenmeye hazır ve umutlarını gerçekleştirmek için çabalayan Reyhan, İstanbul’da değişik insanlarla tanışır, arkadaşlıklar kurar ve sıra dışı tecrübeler edinir. “Dönemeç”in “Reyhan”ın bir ürünü

olduğunu belirten yazar bununla ilgili şunları ifade etmiştir: "*Reyhan bana DÖNEMEÇ'i kazandırdı [...] Dönemeç'te Reyhan da bir şekilde varlığını sürdürüyor. Çünkü Reyhan'ın bittiği noktadan Dönemeç başlıyor. Ancak ikisi de tümüyle bağımsız romanlar*" (İçözü, 2006: 875-876). "Dönemeç" Türk çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri içerisinde gerek işlenen konunun motif zenginliğiyle, gerekse gençlerin kimlik arayışı sürecinde düştikleri bunalımlar ve verdikleri tartışmalı kararlar izleklerinde olduğu gibi ayrı bir konuma sahiptir. Özlem Özen'in çıkarımına göre "Dönemeç" romanında kurgulanmış olan genç kahramanların tamamındaki ortak özellik, birey olarak kendilerinin farkında olmaya başlayan gençlerin çevrelerine eleştirel gözle bakmalarıdır (Özen, 2014: 94). Bununla ilgili Melih Erzen Şunları dile getirmiştir: "*Genç nesli direkt olarak merkeze alan ve birer sorunsal olarak kurgusal düzleme aktaran bir eser olması itibarıyla 'Dönemeç', Türkiye'deki birçok gençlik edebiyatı numunesinden sıyrılmaktadır*" (Erzen, 2016: 243). Erzen'in bu sözleri aynı zamanda İçözü'nün Türk çocuk ve gençlik edebiyatı alanındaki önemini belirtmektedir.

16-18 Nisan 2014 tarihleri arasında, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü tarafından "VI. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyumu Dizisi" *Nur İçözü Sempozyumu* başlığı ve geniş katılımı düzenlenmiştir. Bu sempozyumda yazarın edebi kişiliği, eserlerinin görsel, dilbilimsel, çocuk psikolojisine- öğrenme edinimlerine katkısı/etkisi, resepsiyon estetiği, göstergebilim, toplumbilim, eğitim sorunsalı, okul öncesi eğitim, dil-edebiyat öğretimi, çocuk hakları, hayvan sevgisi, konu ve motif özelliklerini kapsayan analiz ve araştırmalar, bildiri olarak sunulmuş ve bildiri kitabında basılmıştır (Gültekin, Özen, Yetim ve Angın: 2014: 3-7). Söz konusu sempozyumun düzenlenmesi ve bildiri kitabında basılan tebliğlerin, Türk çocuk ve gençlik edebiyatına olan katkısı yadsınamaz.

3. "Tschick" Romanında Eğitim-Öğretim İzleklerinin Analizi

"Tschick" romanında eğitim ve öğretimle ilgili birçok husus işlenmiştir. Bu unsurlar eserin temel izlek dokusunu meydana getirmektedir. Eserin kahramanı olan 15 yaşındaki Maik Klingenberg Berlin'deki Hagetius Gymnasium'un altıncı sınıfındadır ve aile içi meselelerle umumi, birinci derecede okul/sınıf ortamı arasındaki ayırımı yapmada zorluk çekmektedir. Eserde anlatıcı konumunda olan Maik, ailevi veya özel olarak tabir edebileceğimiz hususları naif bir tutumla sınıf/ders ortamına aktararak eğitim ile öğretimin sınırlarını adeva birbirine karıştırmaktadır. Maik'in bir zamanlar lakabının neden *Psikopat* (Psycho) olduğunun anlatıldığı bölümden bu çok net anlaşılmaktadır. Bu bölümde Maik bir insanın neden bir lakabının olmamasını iki sebebe bağlamaktadır: birincisi çok sıkıcı bir insan olması, diğer sebep ise insanın arkadaşının olmaması. Maik sıkıcı bir insan olmaksızın arkadaşsız olmayı tercih ettiğini ifade etmektedir. Fakat kendisinin hem sıkıcı, hem de arkadaşının olmamasından endişe etmektedir. Tek arkadaşı olan Paul'un annesinin kararıyla başka bir yere taşınmasından beri böyle düşünmektedir (Tschick: 21). Ancak Maik'in bir süreliğine de olsa bir lakaba sahip olması Almanca dersi için yazmış olduğu bir kompozisyon ödevinden kaynaklanmaktadır. Öğretmen Schürmann öğrencilere dört anahtar kelime vermiştir ve öğrencilerin bu kelimeleri kapsayan bir kompozisyon yazmalarını istemiştir. *Tatil, su, kurtulma* ve *Tanrı* kelimelerini kapsaması gereken kompozisyonu Maik bir sonraki derste okur. *Annem Güzellik Çiftliğinde* (Mutter auf der Schönheitsfarm) başlığını taşıyan bu kompozisyon annesinin alkol bağımlılığından kurtulmak için bir kliniğe gitmesini işlemektedir. Ayrıca annesinin alkolün etkisiyle elinde bıçakla evin içinde koşturarak kocasını ararken onu Maik ile karıştırması, tenis kulübünde oyun oynarken alkol alması, oradan araba kullanamayacak kadar alkollü olduğundan dolayı Maik ile el ele yürüyerek eve dönmeleri ve annesinin Maik'a başka insanların önemsiz olduklarına dair hakarete varan söylediği sözleri Maik'in kompozisyonunda işlenen konuların bazılarıdır (Tschick: 26-31). Maik bu kompozisyonu sınıfta okurken sınıftaki diğer öğrenciler çok eğlenirler. Fakat öğretmen onun kompozisyonunu sonuna kadar okumasına müsaade etmez, onun dersten sonra sınıfta kalmasını ister. Maik çok başarılı bir kompozisyon yazdığına inanmaktadır ve öğretmenin bundan dolayı onunla özel olarak ilgileneceğini düşünür. Ancak öğretmen: "*Niye aptal*

aptal sırtıyorsun? Bunu bir de eğlenceli mi buluyorsun? [...] Maik, bu senin annen. Bunu hiç düşündün mü?” (Was grinst du denn so blöd? Findest du das auch noch lustig? [...] Maik, das ist deine Mutter. Hast du da mal drüber nachgedacht?) (Tschick: 31-32) demesi üzerine Maik bir hata yaptığını anlar. Maik aile içinde kalması gereken özel meseleleri sınıfta okuduğu kompozisyonla diğer öğrencilere adeta ifşa etmiştir ve onların alay konusu olmuştur. Öğretmen bu konuda Maik’a ders vermek ister, onu eğitmeyi amaçlar, ahlaki bir eksikliğini gidermeyi amaçlar. Fakat bir hata yaptığını anlayan Maik hatasının ne olduğunu anlamakta zorluk çeker:

*“Onun için bunun dünyanın en talihsiz kompozisyonu olduğunu anlamıştım. Fakat bunun neden böyle olduğunu anlayamıyordum, bunu bana söylemedi, gerçeği söylemem gerekirse bunu bu gün hala bilmiyorum. Sürekli onun benim annem olduğunu tekrarlayıp durdu, ben de bunu anladığımı söyledim, annemin annem olduğunu, ondan sonra birden bire gürültülü olmaya başladı ve bu kompozisyonun 15 yıllık okul hizmetinde karşılaştığı en küstah, en iğrenç, en terbiyesiz şey olduğunu söyledi, hemen bu on sayfayı defterimden yırtıp atmamı belirtti. Yerin dibine geçmiştim ve hemen bir aptal gibi yaprakları yırtmak için defterimi tuttum. Fakat Schürmann elimi tuttu ve bağırdı: “Gerçekten yırtmamalısın. Hiç mi bir şey anlamıyorsun? Düşünmelisin. Düşün!” Bir dakika boyunca düşündüm, gerçeği söylemem gerekirse, anlayamadım. Bu güne kadar hala anlamış değilim. Yani diyorum ki ben hiçbir şeyi uydurmamıştım. Ve bundan sonra adım Psikopat kaldı.”**

(Und dass er das für den peinlichsten Aufsatz der Weltgeschichte hielt war auch irgendwie klar. Nur warum das so war, das wusste ich nicht, das hat er mir nicht verraten, und ich weiß es, ehrlich gesagt, bis heute nicht. Er hat nur immer wiederholt, das es meine Mutter wäre, und ich hab gesagt, das wäre mir klar, das meine Mutter meine Mutter wäre, und dann wurde er plötzlich laut und hat gesagt, dieser Aufsatz wäre das Widerwärtigste und Ekeleregendste und Schamloseste, was ihm in fünfzehn Jahren Schuldienst untergekommen sei und so weiter, und ich soll sofort diese zehn Seiten rausreißen aus meinem Heft. Ich war völlig am Boden zerstört und hab natürlich gleich nach meinem Heft gegriffen wie der letzte Trottel, um die Seiten rauszureißen, aber Schürmann hat meine Hand festgehalten und geschrien: „Du solltest es nicht wirklich rausreißen. Kapiert du denn gar nichts? Du sollst nachdenken Denk nach!“ Ich dachte eine Minute nach, und, ehrlich gesagt, ich kapierte es nicht. Ich hab es bis heute nicht kapiert. Ich meine, Ich hatte ja nichts erfunden oder so. Und danach hieß ich eben Psycho.) (Tschick: 32-33)

Bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi Maik’ın yaptığı hatanın mahiyetine dair hiçbir fikri yoktur. Aslında naif bir düşünceyle annesini konu eden bir kompozisyon yazmıştır. Ayrıca romanın birçok yerinde Maik’ın annesini çok sevdiği de belirtilmiştir (Tschick: 27). Kompozisyonda anlatılanların kurgusal değil gerçek olduğu ve bundan dolayı doğruları yansıttığı anlatıcı konumda olan Maik tarafından belirtilmiştir. Bunun için öğretmenin öfkelenmesine bir türlü anlam veremez. Burada asıl problemin Maik’a sosyal hayat ile özel hayat ayırımının öğretilmemiş olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Bunun öğrenileceği yer okuldan çok aile ortamıdır. Maik’ın bu konuda eğitilmediği aşikârdır. Bunu anlayamayan öğretmen ona çok sert tepkide bulunur, öğretim yöntemleriyle onu eğitmek ister. Fakat bunu Maik’a aktarmakta başarılı olamaz. Bundan şu sonucu çıkarmak kanımca

* “Tschick” romanından yapılan alıntılar Almanca’dan Türkçe’ye tarafımdan çevrilmiştir.

mümkündür: eğitim ve öğretim her ne kadar birbirleriyle yakın bir bağ içinde olsalar da her ikisinin de alan ve yöntemleri farklıdır. Eğitim daha çok etik değerler ekseninde hareket ederken, öğretim ağırlıklı olarak bilgi aktarımına yönelik olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Maik'in içinde bulunduğu handikap eğitim ve öğretim alanlarının eşit ağırlıkta kendisine aktarılmadığından kaynaklanmaktadır. Herrndorf bu durumu romanında hem gençleri eğitmek, hem de ebeveynlere öğüt olabilecek ironik ve hicivci bir üslupla anlatmıştır. Yazarın aynı zamanda satır aralarında aile ve öğretim kurumunun birbiriyle koordineli olması gerektiğini anlattığı çıkarımına varmak mümkün.

Maik'in okulda en başarılı olduğu ders beden eğitimidir, özellikle de yüksek atlama. Bu alanda sınıftaki bütün öğrencilerden daha başarılı olmasına rağmen onların ilgisini çekemez.

"Fakat Andre bir altmış beş üzerine çıksaydı veya Andre için bir altmış beş sadece yerleştirilmiş olsaydı bile, kızlar ponponlarını sallayarak tartan pistin üstünde süratle koşuştururlardı. Fakat bende kimse bakmıyordu bile. Ben kimseyi ilgilendirmiyordum. Eğer beni bir şey meraklandırıyorlarsa, o da şu soru: Air Klingenberg okul rekoru için uçuyorken neden kimse bakmıyordu bile ve bir un çuvalı sırtından kayıp giderken neden ona bakıyorlar? İşte, durum böyleydi. Baktan okul buydu işte, baktan kız meselesi de buydu işte ve buradan çıkış yoktu. En azından Tschick'i tanıyınca kadar her defasında böyle düşünüyordum."

(Aber wenn André über einsechzig gekommen wär oder wenn bei André nur einsechzig aufgelegt gewesen wären, wären die Mädchen puschelschwenkend über die Tartenbahn gerast. Und bei mir guckte nicht mal eine hin. Ich interessierte niemanden. Wenn mich irgendetwas interessierte, dann die Frage: Warum guckt keiner hin, wenn Air Klingenberg Schulrekord fliegt, und warum gucken sie hin, wenn ein Mehlsack unter der Latte durchrutscht? Aber so war das eben. Das war die Scheißschule, und das war das Scheißmädchentema, und da gab es keinen Ausweg. Dachte ich jedenfalls immer, bis ich Tschick kennenlernte.) (Tschick: 40)

Bu cümlelerden Maik'in okul ile ilgili duyduğu rahatsızlığın asıl sebebi anlaşılmaktadır. Eğitim ve öğretim ile ilgili eksikliklerin sadece Maik bağlamında değil, diğer öğrencilerin de bu konuda eksik oldukları anlaşılmaktadır. İşte böyle bir ortamda ve ruh haliyle Maik Tschick ile tanışır ve onun hayatında önemli bir kırılma meydana getirir.

Romanda Maik, Wagenbach adında otoriter bir öğretmenden bahsetmektedir. Katı kuralları olan bu öğretmen Maik tarafından olumlu karşılanır. Wagenbach disipliniyle sadece Maik'in değil, diğer öğrencilerin de saygısını kazanmıştır.

"Eğer Wagenbach'ın dersinde birisinin cep telefonu çalarsa, o kişi büyük tenefüse canlı olarak erişemeyeceğine emin olabilir. Wagenbach'ın önceden cep telefonlarını parçalamak için yanımdayken çekiç taşıdığına dair bir söylenti bile var. Bunun doğru olduğundan emin değilim."

(Wenn bei Wagenbach ein Handy klingelt, kann derjenige sicher sein, die große Pause nicht lebend zu erreichen. Es gibt sogar das Gerücht, das Wagenbach früher mal einen Hammer dabei hatte, um Handys zu zerkloppen. Ich weiß nicht ob das stimmt) (Tschick: 41).

Bu cümlelerden de anlaşılabilceği gibi Maik tarih öğretmeni Wagenbach'a karşı korku ve saygı kavramlarıyla ifade edebileceğimiz bir durumda bulunmaktadır. Öğrencilerin gözünde uyandırdığı bu saygı ve disiplin anlayışı, onun derse ve öğrencilere hâkim olması, bununla birlikte dersin sıkıcı geçmemesi ve onun ilklerine aykırı davranan öğrencilerin nasıl bir yaptırımla karşılaşacaklarını çok iyi bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum yukarıda anlatılan cep telefonu örneğinden anlaşılabilir. Diğer öğretmenlerin dersinde öğrenciler cep telefonlarıyla rahatlıkla meşgul olup oyalanırlarken, Wagenbach'ın dersinde kimse buna cesaret edemez. Herrndorf yukarıda alıntılanan cümlelerde olduğu gibi bir öğrencinin (Maik) perspektifinden bir öğretmenin eğitim ve öğretim anlayışını mizahi bir üslupla dile getirmiştir. Bu tür anlatımlara eserin genelinde rastlamak mümkündür. Maik öğretmenini katı ve disiplinli olmasına rağmen sevmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak onun akıllı ve dersine konsantre olabildiğine bağlanmaktadır (bkz. Tschick: 41).

Romana adını veren, kısaltma adı Tschick olan, Andrej Tschischaroff, dört sene önce Rusya'dan Almanya'ya göç etmiştir ve bu ülkeye uyum sağlamada büyük sorunları vardır. Andrej Maik'ın bulunduğu sınıfa yerleştirilir ve tarih öğretmeni Wagenbach tarafından sınıfa şöyle tanıtılır:

“Yani yeni arkadaşımızın adı [...] Andrej Tschicha... Schoff ve adından da zaten anlayabileceğimiz gibi, misafirimiz uzaktan geliyor, daha doğrusunu söylemek gerekirse Napoleon'un Paskalyadan birkaç saat önce fethettiği ve göreceğimiz gibi günümüzde yine oradan kovulan, Rusya'nın sonsuz uzaklıklarından. Ondan önce XII. Kral'ın ve ondan sonra Hitler'in olduğu gibi.”

(Also [...] Andrej Tschicha...schoff heißt unser neuer Mitschüler, und wie wir an seinen Namen bereits unschwer erkennen, kommt unser Gast von weit her, genau genommen aus den unendlichen russischen Weiten, die Napoleon in der letzten Stunde vor Ostern erobert hat-und aus denen er heute, wie wir sehen werden, auch wieder vertrieben werden wird. Wie vor ihm Karl XII. Und nach ihm Hitler.) (Tschick: 44)

Öğretmenin bu tanıtımına Andrej hiçbir tepki göstermez, umursamaz ve hiç aldırış etmez. Andrej'in bu kayıtsız tavırları öğretmeni irite eder. Sadece öğretmeni değil, diğer öğrencilerde olduğu gibi Maik'ta da olumsuz bir etki uyandırır. Maik bunun sebebini şöyle ifade etmiştir:

“O anda, Tschick'i ilk defa gördüğümde, hissettiklerimi belirtmek önemlidir, yine de ilave etmek istiyorum. O anda, orada, Wagenbach'ın yanında çıkıp geldiğinde gerçekten de büyük bir huzursuzluk hissetmişim. Onu ne tanıdığım, ne de bildiğim halde bir yığılda iki götlek birden diye düşündüm. Daha sonra ortaya çıktığı gibi o bir Rustu. Orta boylarda, kırışık, düğmesinin biri kopmuş beyaz bir gömlek vardı sırtında, KIK'ten on Avroluk bir Jeans, ölü fareler gibi görünen kahverengi, şekilsiz ayakkabılar. Ayrıca çok büyük elmacık kemikleri ve göz yerine çizgiler vardı. İşte bu çizgiler insanın ilk dikkatini çeken şeylerdi. Aynı bir Moğol gibi gözüküyordu ve nereye baktığı belli olmuyordu. Ağzının bir tarafı sanki orada görünmez bir sigara varmış gibi açık duruyordu. [...] Ve o Wagenbach'ı tamamen ignore ediyordu. Wagenbach'ı ignore etmek gerçekten de bir çabayı gerektiriyordu.”

(Und vielleicht ist es wichtig zu erwähnen, was ich dachte in diesem Moment, als ich Tschick zum ersten mal sah, aber ich will es trotzdem mal

dazusagen. Ich hatte nämlich einen extrem unguten Eindruck, wie er da neben Wagenbach auftauchte. Zwei Arschlöcher auf einem Haufen, dachte ich, obwohl ich ihn ja garnicht kannte und nicht wusste, ob er ein Arschloch war. Er war ein Russe, wie sich dann rausstellte. Er war so mittelgroß, trug ein schmutzeliges weißes Hemd, an dem ein Knopf fehlte, 10-Euro-Jeans von KIK und braune, unförmige Schuhe, die aussahen wie tote Ratten. Außerdem hatte er extrem hohe Wangenknochen und statt Augen Schlitze. Diese Schlitze waren das Erste, was einen Auffiel. Sah aus wie ein Mongole, und man wuste nie, wo er damit hinguckte. Den Mund hatte er auf einer Seite leicht geöffnet, es sah aus, als in diese Öffnung eine unsichtbare Zigarette stecken. [...] Und er ignorierte Wagenbach komplett. Das war schon eine Leistung, Wagenbach zu ignorieren) (Tschick: 42-43).

Anlaşılabilirliği gibi Maik'in Andrej ile ilgili ilk intibai hiç de olumlu değildir. Maik daha sonra hayatının macerasını yaşayacağı ve belleğinde unutulmaz bir yer edineceği Andrej ile bu şekilde tanışmıştır. Birbirlerinden kültürel ve mantalite bakımından çok farklı olmalarına rağmen ortak bazı noktaları da vardır. İkisi de okulda ortama uyum sağlamakta problem yaşamaktadırlar ve aile yapıları farklı sebeplerden de olsa dejenere olmuş durumdadır. Gerek eğitim, gerekse öğretim bakımından kişilikleri biçimlenmemiş, toplum içinde dışlanmış kişilerdir. Belki de bundan dolayı daha sonra sıkı arkadaş olurlar.

Herrndorf "Tschick" romanında yanlış eğitim-öğretim sisteminin gençleri nasıl suç işlemeye ittiğini ele almıştır. Andrej'in toplumsal ortama uyum sağlayamaması büyük oranda kültürel farklılıktan, suça meyilli olmasından ve giyiminden kaynaklanmaktadır.

"İnsan her gün aynı korkunç gömlekle ve ucuz bir jean ile gelip sınıf enayisinin yerinde oturarak ne kadar unutulmuşluğa saplanabilirse o kadar. Ölmüş hayvanlardan yapılmış olan ayakkabılar bir süre sonra, herkesin yeni çalındığını hemen anladığı beyaz adidaslarla değişti. Ve belki de onlar gerçekten yeni çalınmıştır."

(Oder jedenfalls so sehr in Vergessenheit, wie man geraten kann, wenn man täglich in demselben schlimmen Hemd und einer billigen Jeans erscheint und auf dem Platz des Klassentrottels sitzt. Die Schuhe aus toten Tieren immerhin wurden irgendwann durch weiße Adidas ersetzt, von denen auch sofort wieder jemand wusste, dass sie frisch geklaut waren. Und vielleicht waren sie auch frisch geklaut.) (Tschick: 48)

Andrej'in sınavlardan aldığı tutarsız notlar onun alkol bağımlılığına bağlanmaktadır (Bkz. Tschick: 52) Maik da derslerinde pek parlak bir öğrenci değildir. Her ikisi de eğitim-öğretim bakımından farklı sebeplerden de olsa yeterli/gerekli donanıma sahip değildir. Bundan dolayı dışlanmış, diğer öğrencilerden istenilmeyen karakterlerdir. Bu dışlanmışlık onları farklı, kamu düzenine aykırı ve hayati tehlike arz eden bir istikamete yönlendirir. Aynı sınıfta okudukları Tatjana'nın doğum gününe herkes davet edilirken sadece Maik ve Andrej'in çağırılmaması, onların sınıf arkadaşları tarafından nasıl ötekileştirildiklerini göstermektedir. Tatjana'ya gizliden gizliye tek taraflı duygusal bir ilgi duyan Maik için bu durum çok ağır gelmiştir, büyük bir üzüntü duymaktadır. Oysa davet edileceğini ümit ettiğinden dolayı onun için büyük çabalar sonucu el emeğiyle yaptığı bir hediye bile hazırlamıştır. Bu durum onun üzüntüsünü daha da arttırmaktadır:

“En büyük asosyaller ve can sıkıcılar davet edilmemişti, Ruslar, Naziler ve idiotlar. Tatjana'nın gözünde gerçekten ne olduğumu anlamak için uzun uzun düşünmeme gerek yoktu. Çünkü ben ne Rustum ne de Nazi.”

(Die größten Langweiler und Asis waren nicht eingeladen, Russen, Nazis und Idioten. Und ich musste nicht lange überlegen, was ich in Tatanas Augen wahrscheinlich war. Weil, ich war ja weder Russe noch Nazi.)
(Tschick: 60-61).

Yılsonu gelmiş ve karneler dağıtılmıştır. Maik Tatjana'nın doğum gününe davet edilmediğinden dolayı o kadar üzüntülüdür ki karnedeki notlarına bile bakmaz. Maik bu günün özel bir gün olmasını ümit ederken hiçbir şey umduğu gibi olmamıştır. Eve gitmek istemez, yolda oyalanır. Eve vardığında masanın üzerinde bir not bulur: *“Yemek buzdolabında”* (*Essen im Kühlschrank*) (Tschick: 64). Tatilin ilk günü Maik için hiç iyi başlamamıştır. Anne ve babası onun karnesini hiç sormazlar. Annesi alkol tedavisi için kliniğe giderken, babası genç ve güzel asistanıyla iş gezisi bahanesiyle tatile çıkarlar. Maik 14 gün evde yalnız kalacaktır. Babası ona biraz para verir ve sevgiliyle evden ayrılırlar (bkz. Tschick: 68-69). Maik anne ve babası arasındaki ilişkiyi şöyle dile getirmektedir:

“Anne ve babam arasında her şey yolunda idi. Annem babamın ne yaptığını biliyordu. Yalnız kaldıklarında birbirlerine bağıyorlardı. Uzun süre anlayamadığım, neden boşanmadıklarıydı. Bir süre bunun sebebinin ben olduğunu kurguladım. Veya para. Fakat bir müddet sonra birbirlerine bağirmaktan hoşlandıkları mutsuz olmayı sevdikleri sonucuna vardım. Bunu bir yerlerde bir dergide okumuştum: mutsuz olmaktan hoşlanan insanların var olduğu.”

(Zwischen meinen Eltern war so weit alles klar. Meine Mutter wusste, was mein Vater machte. Und mein Vater wusste auch, was meine Mutter machte. Und wenn sie allein waren, schrien sie sich an.

Was ich lange nicht begriff, war, warum sie sich nicht scheiden ließen. Eine Weile hatte ich mir eingebildet, ich wäre der Grund dafür. Oder das Geld. Aber irgendwann kam ich zu dem Schluss, dass sie sich gern anschrien. Das sie gerne unglücklich waren. Das hatte ich irgendwo in einer Zeitschrift gelesen: dass es Leute gibt, die gerne unglücklich sind.)
(Tschick: 70)

Maik'ın iki hafta boyunca evde yalnız kalması onun için hayatı boyunca unutamayacağı maceraların başlangıcı olur ve Andrej bu serüvenin tetiklenmesine sebep olan ana karakterdir. Andrej'in çalıntı bir arabayla Maik'ın evine gelmesi (Tschick: 81-82), onu 15 yaşında olmadığından dolayı herhangi bir cezaya çarptırılmayacağını ileri sürerek arabayla yolculuğa çıkmaya ikna etmesi (Tschick: 83); davet edilmedikleri halde çalıntı arabayla Tatjana'nın doğum günü partisinin yapıldığı mekana gitmeleri ve Maik'ın çok emek vererek hazırladığı hediyeyi ona takdim etmesi (Tschick: 93); arabayla Andrej'in büyük babasının oturduğu *Walechei*'a tatile çıkmaları (Tschick: 97); arabayla buğday tarlasına girip isimlerinin baş harflerini yazmaya çalışmaları, hiç bilmedikleri bir yerde fırtınaya yakalanmaları ve geceyi arabanın içinde geçirmeleri, Andrej'in Maik'a araba kullanmayı ve düz kontak yapmayı öğretmesi (Tschick: 113-114); polisten kaçmak için arabanın plakasını otoparktaki başka bir arabanınkiyle değiştirmeleri (Tschick: 119); polisin peşlerinde olduğunu düşündüklerinden dolayı birkaç gün arabayı ormana saklayıp orada vakit geçirmeleri (Tschick: 119); yiyeceklerinin tükenmesi üzerine alışveriş yapmak için bir market ararken çok ilginç bir aileye

yemeğe davet edilmeleri (Tschick: 129), yemekte çok çocuklu ailenin annesinin çocuklarına eğitim ve öğretim bağlamında gösterdiği titizlik, fakat çok yakınlarında bulunmasına rağmen tanınmış bir marketin yerini bilmemeleri (Tschick: 131-133); bir polis memuruyla karşılaştıklarında Maik ve Andrej'in farklı istikametlere doğru kaçmaları, birbirlerini kaybetmeleri, aç susuz kalmaları ve daha sonra ilginç bir şekilde yine birbirlerini bulmaları; arabalarının benzini azaldığında çöplükten buldukları bir hortumla otoyoldaki dinlenme istasyonundaki diğer arabalardan benzin çalmaları (Tschick: 161); hortum ararken çöplükte karşılaştıkları Isa adındaki bir kıza Maik'in âşık olması ve yolculuklarına onun da dahil olması (Tschick: 167-168); Maik, Andrej ve Isa'nın sıkı arkadaş olmaları, terk edilmiş bir çiftlik evinde kendilerine ateş eden uçuk bir avcıyla tanışmaları, bu yaşlı adamın onlara anlattığı hayat tecrübeleri (Tschick: 183-185); arabayla kaza yapmaları üzerine Andrej'in yaralanması ve onların haline acıyan bir kadının onu hastaneye götürmesi, sağlık sigortası olmadığından dolayı Maik'in hastanede doktor ve hemşireleri değişik yalanlarla oyalaması (Tschick: 198); hastaneden kaçmaları, Andrej'in ayağından yaralı olmasından dolayı tesadüfen buldukları arabayı Maik'in kullanması, bir kamyona çarparak büyük bir kaza yapmaları, önce hastaneye sonra mahkemeye çıkmaları (Tschick: 212). Bütün bunlar Maik'in hayatı boyunca unutamayacağı maceralardan sadece bir kesittir. Maik bu yaşantılar sonucunda belli bir tecrübe düzeyine ulaşır, hayata dair önemli şeyler edinir ve bu doğrultuda onu yönlendiren kişi öncelikle Andrej'dir. Andrej Maik'a onda en fazla eksik olan şeyi, özgüveni kazandırmıştır. Fakat bu katkı denetimli bir eğitim anlayışından oldukça uzaktır, illegal yollara dayanmaktadır. Maik özgüven konusundaki eğitimi ailesinden alamadığı için adeta Andrej'in güdümüne kapılmıştır. Babasının Maik'ı eğitime konusunda takındığı tavır bu düşünceyi desteklemektedir. Babasının Maik ile ilgili olarak annesine onun da duyacağı şekilde "O bunu anlamıyor, o çok aptal" (*Er begreift es nicht, er ist zu dumm*) (Tschick: 227) demesi bunu göstermektedir.

Babası Maik'a mahkemede yalan söyleyerek bütün suçu Andrej'e atmasını söyler, Andrej'e her türlü hakareti eder ve onun için öncelikle kendi itibarı gelmektedir, ticaret hayatında kayba uğrayacağı endişesine kapılır, onun anlayışsız bir insan olduğunu belirtir (Tschick: 228). Fakat Maik aslında algılamada zorluk çeken bir insan değildir. İlgisizlik, iletişimsizlik, aile ve öğretmenleri tarafından ihmal edilmesi onu bir dizi yasa dışı işler yapmaya adeta itmiştir. Aslında ikna edilerek doğru yola yönlendirilebilir bir karakter olduğu onunla konuşan yargıç hakkındaki düşüncelerinden anlaşılmaktadır:

"Sonuç olarak saatlerce süren uyarılar geldi, aslında bunlar oldukça iyi uyarılardı. Babamın yaptığı veya hep okulda olduğu gibi değil, sonunda meselenin hayat memat meselesi olduğu anlaşılıyordu, hepsini dikkatle dinledim, çünkü bana öyle geliyordu ki bu hâkim salaklıktaki son noktadaydı. Tam tersine. Oldukça akli başında görünüyordu."

"Zum Schluss kamen noch stundenlange moralische Ermahnungen, aber es waren eigentlich sehr okaye Ermahnungen. Nicht wie bei meinem Vater oder an der Schule immer, sondern schon eher so sachen, wo man dachte, es geht am Ende um Leben und Tod, und ich hörte mir das sehr genau an, weil mir schien, dass dieser Richter gerade endbescheuert war. Im Gegenteil. Der schien ziemlich vernünftig." (Tschick: 236)

Maik bu türlü olumlu yaklaşımlarla adeta hiç karşılaşmamış gibidir. Babasının onunla sürekli yüksek tonda konuşması, metresiyle baş başa kalabilmek için onu parayla avutması, annesinin alkol bağımlılığına ilaveten okuldaki öğretmenlerinin ceza ve aşağılama yöntemlerini kullanmaları, Maik'ı kendi içine kapalı, doğruyu yanlıştan ayırt edemeyen, korkak ve özgüvensiz bir kişilik haline getirmiştir. Örneğin okuldaki öğretmenin şu tavrı onu utandırmakta ve diğer öğrencilerin gözünde küçük düşürmektedir:

“Bazı öğretmenler vardı kâğıtları¹ yırtıveriyorlardı öylesine, bazıları vardı, onları çöpe atıyordu veya cebine sokuyordu, fakat bir de Wagenbach vardı. Wagenbach bir alçaktı. O, bütün okulda engellenmiş olan cep telefonlarındaki bütün mesajları okuyabilen tek öğretmendi. Yalvarıp ağlamak da fayda etmiyordu, Wagenbach hepsini sesli okuyordu.” (Tschick: 240)

(*Es gab Lehrer, die zerrissen Zettel einfach nur, es gab welche, die warfen sie in den Mülleimer oder steckten sie ein, aber es gab auch Wagenbach. Und Wagenbach war ein Arschloch. Er war der einzige Lehrer an der ganzen Schule, der imstande war, aus konfiszierten Handys den kompletten SMS-Speicher vorzulesen. Da änderte es nichts, wenn man bettelte oder heulte, Wagenbach las alles vor.*) (Tschick: 240)

Bu örnekte de görüldüğü gibi Wagenbach öğrencilerin özel hayatlarını ifşa etmekten hiç çekinmemektedir. Bu durum Maik’in bireysel kişilik oluşumunun gelişimi için önemli bir engel olarak değerlendirilebilir.

4. “Dönemeç” Romanında Eğitim-Öğretim İzleklerinin Analizi

Roman kısa bir süre önce sevdiği kız olan Zeynep’in peşinden okulu bırakarak (Lise 2) Van’dan İstanbul’a gelen Melih’in zorlu yolculuğunun ve büyük kentte yaşadığı zorlukların anlatılmasıyla başlar. Melih kimsenin kimseyi tanımadığı, hayat pahalılığının, yabancılığın, güvensizliğin, açlık ve tedirginliğin hüküm sürdüğü koskoca şehirde sadece Güngören semtinde oturduğunu bildiği Zeynep’i arar. Baba evinin bulunduğu Van’a geri dönmeye yüzü yoktur:

“Belki, evlerden birinin kapısı açılır, belki bir kapı önünde Zeynep’i görürüm diye bakındım durdum. Ama boşuna... Samanlıkta iğne arasam aynı şeydi. Kafamdan binbir düşünce geçiyordu. Ama yalnızca bir düşünce yineleniyordu, ‘Artık geri dönemem. Varını yoğunu ortaya koyup beni okutmaya çalışan anama babama karşı yüzüm yok.’” (Dönemeç: 12)

Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi Melih’in ailesi onun öğretimi konusunda büyük fedakârlıklarda bulunmuştur. Fakat o bir gönül meselesine kapılıp Van’dan İstanbul’a kadar adeta bir meçhule doğru yönelerek tehlikeli maceraların başlayacağı bir hayata doğru yönelmiştir. Öncelikle barınma ve beslenme zorluğu çeken Melih tesadüfen karşılaştığı bir hemşerisinin yardımıyla bir eve yerleşir ve bir köftecide işe başlar. Karın tokluğuna çalıştığı ve olumsuz koşullarda barındığı İstanbul’daki hayatı çok zor geçmektedir.

Melih İstanbul’a nasıl geldiğini ve yaşam koşullarını alışveriş çantalarını taşımaya yardım ettiği, hiç tanımadığı, teyze diye hitap ettiği bir kadın anlatır. Kadın Melih’in anlattıkları karşısında üzülür ve ona acır. Kayıtsız kalmak istemez. Bununla ilgili olarak romanda şunlar dile getirilmiştir: “O günden sonra ara ara düşünmeden edemedi delikanlıyı. Niye akıl edip de adını sormamıştı acaba? Mehmet miydi, Hasan mı, Hüseyin mi? Bildiği tek şey vardı. Adı ne olursa olsun fark etmiyordu. Onun gibi binlercesi şu koca kentin sokaklarında koşturup duruyordu bir parça ekmek parası için...” (Dönemeç: 18). Melih’in haline acıyan, ona merhamet duyan, yardım etmek isteyen bu kadın, daha sonra Melih ile tekrar karşılaşır ve onu öğrencilere burs veren bir kuruluşa yönlendirir.

Melih Reyhan Vakfı adında bir kuruluşa burs başvurusunda bulunur. Köfteciden sonra bir çiçekçide çalışmaya başlayan Melih’in halinden etkilenen bir müşterinin yönlendirmesiyle, bir gönül meselesinden dolayı yarıda bıraktığı lise öğrenimini devam ettirmek için çaba gösterir. Bu gayret

¹ Öğrencilerin ders esnasında birbirleriyle haberleşmek için elden ele gönderdiği notlar.

aslında bir pişmanlığın ifadesidir. Melih bütün gerçekleri dürüstçe anlatmasına karşılık burs almaya hak kazanır. Bu onun için hayatının fırsatı, bir başka deyişle dönüm noktası anlamına gelmektedir:

“ ‘Buraların acemisiyim abi, bana durağı haber verirmisin?’ diyerek elindeki adresi okudu sürücüye. Sonra da arkadaki sıralardan birine oturup zincir gibi birbiri ardından akan otomobilleri izlemeye başladı. Araç B gazi i Köprüsüne girince bir yıl önce Van’dan gelirken aynı yoldan ne ümitlerle girdiğini düşündü. Köprünün sonunda Zeynep vardı... Tüm yaşamı ona bağlıydı. Anası, baisı, memleketi bir yana Zeynep bir yana diye düşünüyordu o günlerde... Oysa Őimdi yaşamın çok daha başka gerçekleri olduğunu biliyordu. Aradan uzun zaman geçmemişti, ama İstanbul’da yaşadığı her gün sanki bir iki yaş büyümesine neden olmuş gibiydi. Düşünceler birbirini kovalıyor, yeni yaşamın ona ne gibi sürprizler hazırladığını düşündükçe, heyecandan her yanını ter bastıyordu. Derken Őof r n sesi duyuldu.” (Dönemeç: 29)

Melih kurullarla örülü, eski bir konaktan tasarlanmış bir yurda yerleşir. Eğitim ve  ğretim ilkelerinden meydana gelen katı kurullar yurt görevlisi Osman Baba’nın samimi ve güven verici tavırlarıyla Melih’in üzerindeki baskıyı hafifletir:

“Herkes ona boşuna Osman Baba demiyordu elbette. Gerçekten de o, k şkteki tüm çocukları kendi evlatları gibi seviyordu. Tıpkı bir baba gibi kolluyor, her dertlerine koşuyordu. Onlardan tek beklediği, her babanın çocuklarından beklediğinden farklı değildi. ‘sevgi ve saygı’.” (Dönemeç: 45)

Osman Baba yetmiş yaşını aşmış bir İstanbul beyefendisidir. Eserin başkahramanı olan Melih’in hayatında önemli bir yeri vardır. Osman Baba’nın başından çok sıkıntılar geçmiş, maddi anlamda bütün varlığını kaybetmiş, fakat nezaketini hep muhafaza etmiştir (İ z , 2006: 871). Osman Baba karakterinin bu yapısı, okul hayatlarına devam eden, yatılı olarak okudukları için anne, baba, dolayısıyla aile ortamından uzak olan öğrenciler için eğitim ve  ğretim açısından büyük öneme sahiptir. Osman Baba  ocukların öğrenimlerini motive etmek için eğitimlerine yön veren otoriter fakat aynı zamanda yapıcı bir Őahsiyettir; yurttan kalan öğrenciler tarafından saygı görmesinin en önemli sebebi kuşkusuz onların sorunlarını önemsemesi ve  z m  için samimi ve güven verici bir tavır takınmasından kaynaklanmaktadır.

Yurttan kaldığı ilk gece gördüğü d ş adeta Melih’in ruh halini ve romanın devamına ışık tutacak niteliktedir.

“Anacığı elindeki oyalı yemenisini uzaktan uzağa sallayıp veda ediyordu ona. Bir ara babası da gözlerinin önünde belirdi, ama görmesiyle kaybetmesi bir oldu. Zeynep eliyle çağırıyor, ona doğru yürüdüğünde, yüzü bambaşka bir kızın yüzüyle yer değiştiriyordu. Ve her düşün sonunda ona doğru parmağını sallayan bir Osman Baba görüyordu karşısında. Karışık düşler arasında sağa sola döndü durdu yatağında.” (Dönemeç: 36)

Melih yurttan birçok yeni arkadaş edinir, en samimi olduğu İbrahim’dir. Onunla aynı okula giden Melih yurda ve okula uyum sağlamada en çok İbrahim’in desteğini alır. Melih’in bu desteğe ihtiyaç büyüktür.  nk  yeni ortam ve yeni insanlar onu çevresine çok yabancılaştırmıştır:

“Melih için okula başlamak pek de kolay bir Şey değildir aslında. Bir yılı aşkın bir süredir uzak kaldığı sıralara çok yabancılaşmıştır. Okulun her kırk beş dakikada bir  alan zili, zamanın artık yalnızca kendine ait olmadığını başına kakıp duruyordu adeta.  c nc  dersin sonuna doğru

sanki birileri boğazını sıkmaya başlamıştı. Etrafındaki kızlı erkekli öğrenci kalabalığı, yaz tatilinin heyecanlı maceralarını birbirlerine aktarırken, bir köşede tek başına duran Melih'e, duvarda asılı bir harita kadar bile dikkat etmiyorlardı.

Son dersin bitiş zili çalınca Melih rahat bir nefes aldı. Sınıftan ilk fırlayanlardan biriydi. İbrahim bahçe kapısında onu bekliyordu. Yüzündeki hayal kırıklığını bir bakışta yakalamıştı. Kolunu omzuna atıp, 'Aldırma oğlum,' dedi. 'ilk günler hep zor geçer. Birkaç gün içinde alışsın...'

'Hiç sanmam,' dedi Melih. 'Hepsi bir başka gezegenden gelmiş gibiler. Beni gören tanışmak isteyen bile yok.'

İbrahim gülerek, 'Tabi sen yenisin diye öyle hissediyorsun, hele dersler başlasın, birkaç kişiyle arkadaş ol. Şu andaki duyguların uçup gidecek. İnan bana, Geçen yıl tıpkı bende senin gibi bocaladım. Hele okulun ilk günü... ister inan ister inanma, kendimi ağlamamak için zor tuttum. [...] Sonra birden her şey yoluna giriverdi.' (Dönemeç: 43)

Melih, okulun ilğ gününde sınıfta boş bulduğu bir sıraya, Serdar'ın yanına oturur. Serdar sınıfta kimseyle ilgisi olmayan, hayatını anlamsız bulan, asosyal ve sorunlu bir gençtir. Melih onun davranışlarının altında büyük bir problemin yattığına emindir. İlk diyalogları Serdar ile ilgili Melih'in kanaatini destekler niteliktedir.

“Burası boş galiba. Oturabilir miyim?’

Çocuk umursamaz bir el işareti yaptı.

'Elbette tapulu malım değil ya!'

Melih çocuğun aksi davranışını anlamamış gibi yaparak, yanına oturdu. Sonra gülümseyerek kendisini tanıttı.

'Benim adım Melih...'

'Benim de Serdar...'

'Memnun oldum'

Çocuk cam gibi donuk mavi gözlerini Melih'in yüzünde gezdirdi. Dudaklarında çarpık bir gülümseme belirdi.

'Acele etme dostum,' diye fısıldadı. 'Bakarsın ilerde hiç de memnun kalmazsın!...' (Dönemeç: 89)

Serdar'ın bu durumundan okul arkadaşları gibi annesi de tedirgindir. Annesinin Serdar ile ilgili endişeleri vardır ve bu konuda Melih'ten yardım ister. Annesi çalışma hayatında yoğun bir iş temposu içindedir ve Serdar'ın babasıyla o daha küçük yaşta ayrılmışlardır. Babası ikinci kez evlenince Serdar annesinin yanında kalmayı tercih etmiştir. Serdarın annesi Melih ile irtibata geçer, onunla kendisi ve Serdar hakkında paylaşımlarda bulunur:

“ Önce sana kendimi tanıtayım. Adım serap. Gazeteciyim. Yoğun bir çalışma tempom var. Ancak her şeyden önce anneyim. Belki Serdar'a diğer anneler kadar ilgi göstermedim, ama elimden geleni yaptığına inanabilirsin. Babasıyla o daha çok küçükken ayrılmıştık. Lise çağına

kadar babasının yanında büyüdü. Yeni annesiyle sorunlar yaŖamaya baŖlayınca yanıma gelmek istedi. Sevinerek kabul ettim. İlk iki yıl çok iyi geçti. Ancak bu yıl her Ŗey deęiŖiverdi. Artık onu tanımaz oldum. Hiçbir Ŗekilde duygularına, d Ŗ ncelerine ulaŖamıyorum.' " (Dönemeç: 96)

Annesinin bu sözlerinden de anlaŖılabileceęi gibi Serdar problemlili bir aile yaŖantısına sahiptir ve bu durum onun eğitim konusunda eksik kalmasına sebep olmuŖtur. Öyle ki Serdar uyulurucu bataklığına saplanmış durumdadır. Bu durumdan Ŗ phelenen annesinin Melih'ten ricası Ŗudur:

" 'Ben senden casusluk yapmanı istemiyorum. Tek ricam var, O istemese bile bir dostluk adımı at. Onunla arkadaş olmaya  alıŖ.  ylesine yalnız ki... senin aracılığıyla beldi de ona ulaŖabiliriz. Eğer doktor arkadaşımın söylediği doğruysa belki de onu tedavi olmaya yönlendirebiliriz. Yanılmayı o kadar çok istiyorum ki... Yanılmış dahi olsak ortada önemli bir gerçek var. Serdar'ın kendisini seven, ilgilenen bir arkadaş olmalı. Lütfen bize yardım et.' " (Dönemeç: 101)

Melih kendi dertlerinin dıŖında bir de böyle bir durumla karŖı karŖıya gelir. Serdar'a yardım elini uzatır, fakat onun kendi içine kapanıklığı Melih'in iŖini zorlaŖtırır. Bir gün aralarında aile konusu ile ilgili bir konuŖma geçer:

" 'Aile mi? Güldürme beni! Benim hiç ailem olmadı ki.  nce babam vardı. Ŗimdi de annem. İkisini bir arada hiç görmedim.  c m z bir araya hiç gelmedik. Sen hangi sıcak yuvadan, sorularımı paylaŖacak hangi aileden söz ediyorsun?'

'Sanki dünyada annesi babası ayrı yaŖayan tek  ocuk sensin öyle mi? Kendine acımayı bırak. Koskoca bir erkeksin artık. Tek baŖına da yaŖamla baŖa çıkabilirsin. Ben sana, gel birlikte ders  alıŖalım diyorum. İki yıldır İstanbul'da tek baŖımayım, annem babam bir arada ama, ben yanlarında değilim. Senden bir farkım var mı? Var tabii!... Ben yaŖama asılıyorum.  evremdekilerle dost olmaya  alıŖıyorum. Uysa da utmasa da! Bir ev dolusu arkadaşım var. Onlarla pek çok Ŗeyi paylaŖabiliyoruz. İstersen seninle de paylaŖacak konularımız olabilir. Örneğin, Ŗu İngilizce meselesi... Ne olur yani bana yardımcı olsan? Bir yanın mı eksilir?'

Serdar sessizce dinliyordu. Melih biraz daha bastırdı.

'Haydi, gel, yurda gidelim. Sıcak bir çay içer,  alıŖma planımızı yaparız. Hem seni tanıştıracakım bir baba var orada. Senin benim benim gibi yüzlerce gence babalık yapan, yaŖlı bir  ımar. İnan, Osman Baba'dan öğrenecek çok Ŗeyimiz var.' " (Dönemeç: 106-107)

Serdar'ın yaŖamında Melih sayesinde yeni bir pencere açılır. Anne, arkadaş ve eğitmen dayanıŖmasıyla, bir baŖka deyiŖle eğitim ve  ğretim iŖbirlięiyle ger ekleŖen yardımlaŖma bir gencin hayatını kurtarır. Serdar uyulurucudan kurtulmak için tedavi görmeyi kabul eder. Polise yaptıkları destekle büyük maceralarla bir uyulurucu  etesi çökertilir.

Diğer taraftan Zeynep için de İstanbul'a uyum sağlamak hiç kolay değildir. İstanbul'a yerleŖmeyi hiç istememiŖtir. Ailesinin İstanbul'a yerleŖme kararı Zeynep için itaat etmesi gereken bir olaydan ibarettir. Maddi zorluklar ve geçim sıkıntısı içinde geçen ailesinin İstanbul'daki yaŖantısı, halasının direktifiyle onun okul hayatını sonlandırması gerektiği d Ŗ ncesini gündeme getirir. Bu karar Zeynep için çok zordur:

“Okullar açıldığı gün iki küçük kardeşi yeni önlükleri, çantalarıyla pırl pırl okul yolunu tutmuşlardı. Zeynep ise okul sözcüğünü ağzına bile alamamıştı. Kardeşlerini okula bırakıp dönerken sınıf arkadaşlarına rastlamıştı. ‘Gelmiyormusun?’ diye sorduklarında bir yalana sığınmıştı. ‘Bu yıl başka okula gidiyorum.’

Halası ‘Kıs kısmına bu kadar okumak yeter’, diye tutturmuştu. ‘Artık ailene yardımcı olmalısın. Okuman yazman yerinde, enişten çalıştığı fabrikada sana bir iş ayarlayıverir...’

Zeynep gözlerine dolan yaşları göstermemek için başını eğiyor. ‘Tabii ki çalışırım’ diyordu. ‘olmazsa liseyi dışarıdan bitirme sınavlarına girerek bitiririm. Hele şu zor günleri atlatalım.’” (Dönemeç: 70)

Necdet Neydim, Nur İçözü’nün eserlerinde kentte yaşayan, fakat feodal gelenekleri sürdüren bir babanın otoritesine tanıklık ettiğini dile getirmiştir. Ona göre her zaman karar verici konumda baba bulunmaktadır. Kadının ise kültürel değişime daha yakın bir durumda olduğunu belirtmiştir (Neydim, 2006: 477). Fakat bu durum “Dönemeç” romanı için geçerli olmasa gerek. “Dönemeç”te asıl otorite ve feodal yapıya bağlı olan Zeynep’in halasıdır. Babası, annesiyle birlikte her şeye rağmen Zeynep’in tahsili için özveride bulunarak halanın katı kurallarını aşarlar. Asıl otoriter olan bu durumda baba figürü değil, Zeynep’in halası olan bir kadın figürdür.

Liseyi bitirmeye son sınıf kalmasına rağmen, yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi, Zeynep’in içine düştüğü bu ümitsizlik, ikinci bir işte de çalışarak annesinin özverili davranışı sebebi ile giderilir. Babası Zeynep’i evlerinin yakınındaki bir okula gecikmeli de olsa kaydını yaptırır. Bu durumdan en çok anne ve babası mutlu olurlar. Annesinin kızının öğrenimi için göstermiş olduğu özveri Zeynep’in öğretim hayatının kırıldığı yerden devam etmesine vesile olur. Fakat Zeynep’in de Melih gibi okuldaki ilk günü gelecekteki zor ve çetrefilli günlerin habercisi gibidir adeta.

Zeynep ile aynı sınıfta bulunan Panter Çetin lakaplı öğrencinin ilk derste kendisini tanıtmaya biçimi ve öğrencilerin kendi aralarındaki konuşmaları öğretim eleştirisi bakımından önemli ifadeleri içermektedir:

“Öğretmen sabırla konuşmasını sürdürdü. İnce, genç bedeninden umulmayacak kadar gür bir sesle, ‘Evet arkadaşlar’ dedi. ‘Bence artık tanışma zamanımız geldi. Adım Doğan Arda. Bu yıl edebiyat derslerine ben gireceğim. Aynı zamanda bu sınıftan sorumlu öğretmen de benim. Hiç çekinmeden her türlü sorununuzu benimle paylaşabilirsiniz.’

Sonra tek tek herkesin adını okuyup kendisini tanıtmalarını istedi. Sıra esmer, dağınık gence gelince, delikanlı yerinden bile kalkmadan, ‘Evet hoca... Adım gibi çetin cevizimdir ha! Arkadaşlar bana Panter Çetin de derler. Beni tanıdıkça haksız olmadıklarını siz de göreceksiniz,’ dedi. Sınıftan kahkahalar yükseldi.

Zeynep onun bu küstahlığı karşısında öğretmenin büyük bir tepki göstereceğini düşünüyordu ki, kendisine seslendiğini duydu.

‘Zeynep Tekcan!’

Ayağa kalkarak, ‘Benim efendim,’ dedi. Herkesin merakla kendisini süzdüğünü hissederek kızardı.

‘Evet... Tanyalım bakalım seni de’

Kekeleyerek, 'Bu okula yeni geldim,' dedi. 'Fazla bir  zelliğimin olduğunu sanmıyorum.'

'Hangi okuldan geldin?'

'Şey... Van'daydım. Merkez Lise'de... İstanbul'a taşındık. Geçen yıl Yüzyıl Lisesi'ne devam ettim. Bu yıl da buraya yazıldım.'

Sınıfta hafif kıkırtılar, kaynaŐmalar oldu. Arka sıralardan kahkahayla karışık birkaç ses yükseldi.

'VonliymiŐ. Vonli...'

'Van canavarından sonra Vanlı Zeyno!'

'Yalan de değil, canavar gibi kız ha!'

Tam o sırada zil çaldı. Zeynep derin bir soluk alarak yerine oturdu. ÖĞrencilerin bir bölümü öğretmenin çıkmasını bile beklemeden birbirlerini ite kaka kapıya yöneldiler.

Zeynep büyük bir savaŐın içindeymiŐ gibi hissediyordu kendisini. Yeni bir ortamda, Yeni arkadaşlara uyum sağlamakta zorlanacağını biliyordu, ama böylesini hiç bekleliyordu." (Dönemeç: 74-75)

Edebiyat  Ğretmeni Doğan Bey  Ğrencilerin sadece  Ğrenimleriyle değil, eğitimleriyle de ilgili özverili bir öğretmendir. Zeynep'in de bulunduğu lise ikinci sınıf  Ğrencilerinin oynayacakları bir tiyatro oyunu tertip etmek ister. Tiyatroyu  Ğrencilerin eğitim ve öğretimleri için adeta bir araç olarak kullanır. "Kuvayı Milliye Destanı" başlıklı eseri öğrencilerine oynatmak isteyen Doğan Bey, bu oyunda özellikle  etin'in rol almasını ister. Fakat bu teklif karşısında  etin'in gösterdiği tepki etik sınırları zorlar niteliktedir:

"Her zamanki k stahlığıyla, 'Vay! Vay! Vay! Beyimize bakın hele! Düpedüz Őantaj yapıyor adam. Biz okula mı geldik tiyatro oynamaya mı? Kılımlı bile kıpırdatmayacağım işte. Bana  etin ceviz demiŐler. O oyunda sahneye çıkarsam ŐereŐsizim!' dedi. Sınıfta bir uğultu kapladı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Ancak bu kez arkadaşlarının çoğu  etin'in yanında yer almamıŐtı. Hiçbiri, boşuna bir kapris için baŐarı notunu düŐürmeye niyetli değildi." (Dönemeç: 78)

Doğan Bey'in  etin'in bu sözlerine karşı takındığı tavır formasyon bakımından örnek teşkil edecek niteliktedir:

"Doğan Bey, bu sözlerde gizlenen tehdidi anlamamış gibi yaparak,  etin'e daha fazla ısrar etmemiŐti. Ancak en yakın arkadaşlarının bile bu garip heyecana kapıldığını gören  etin, kıskançlık ve biraz da piŐmanlıkla izliyordu olayları. Sınıfta her geçen gün tek başına kaldığının farkındaydı. Dersler bir yandan, tiyatro çalışmaları bir yandan, derken arkadaşlarının hepsi yoğun bir koŐuŐturma içine girmiŐlerdi. Artık en samimi arkadaşının bile hafta sonlarında  etin'le geçirecek zamanı kalmamıŐtı. Prova aralarında hep birlikte kantinde bir Şeyler atıŐtırıyorlar, birkaçı prova sonrası yine birlikte sinema ya da bir kafeye gidip eğleniyorlardı.  etin ise inadının bedelini fazlasıyla ödüyordu. Tek başına kalmıŐtı. Zaman zaman bir köŐeye çekiliyor, kimselerle konuŐmuyordu." (Dönemeç: 79)

Doğan Bey için bu durum  etin'in hem eğitimi, hem de öğrenimi için tam da istediği bir Şey gibidir adeta. Diğer taraftan, Zeynep'i hazırlıkları süren tiyatro oyunu oldukça heyecanlandırmıŐtır.

Zaten çok hevesli olduğu tahsil hayatına büyük bir renk katar. Tatil günlerinde bile sahneyecekleri oyuna çalışmakla meşgul olur. Bir gün geç saate eve dönerken tanımadığı birkaç kişi tarafından saldırıya uğrar ve olay karakola intikal eder, ailesi haberdar edilir ve Zeynep'in tahsil hayatı evde tekrar gündeme gelir:

“Konu gece boyunca evde de tartışıldı. Zeynep'in okula gitmesine uzun süre karşı çıkan halası hemen söylenmeye başlamıştı tabii. 'Ben demedim mi? İstanbul'da kız çocuk okutmak akıl işi değil. Okula gittiği yetmezmiş gibi bir de tiyatro sardı başınıza. Benim aklım ermez. Kız kısmı biraz evinde oturmalı. Tatil günlerinde provaymış, tiyatroya gitmekmiş, anlamam. Çok yüz veriyorsunuz, çok. Bu gidişle başınızı taştan taş vurursunuz siz.'” (Dönemeç: 83)

Kız çocuklarının tahsil yapmaları ile ilgili toplumun bir kesiminde yerleşmiş olan olumsuz düşünceleri yansıtan halanın bu düşünceleri Zeynep'in okul hayatını sekteye uğratabilecek niteliktedir. Fakat annesinin ve babasının özverileriyle ve kararlı duruşlarıyla Zeynep okuluna devam eder.

5. Sonuç ve Karşılaştırma

Alman ve Türk edebiyatlarının 21. yüzyıl gençlik ve çocuk edebiyatı temsilcilerinden Wolfgang Herrndorf ve Nur İçözü'nün edebi kişiliklerine bakıldığında, her iki yazarın da gençlerin eğitimleri ve onların öğretimleri ile ilgili meselelere karşı ayrı bir duyarlılık taşıdıkları anlaşılmaktadır. Herrndorf'un “Tschick” ve Nur İçözü'nün “Dönemeç” romanlarında olduğu gibi, diğer bazı eserlerinde de işledikleri kahramanlar, hayatın oradan oraya savurduğu, acı ve maceralı tecrübeler sonucu belli bir olgunluğa ulaşan anti kahramanlardır.

Her iki yazarın da yayın hayatıyla tanışmaları yazar olarak gerçekleşmemiş, almış oldukları resim eğitimleri edebiyat dünyasının ilk aşamasını teşkil etmiştir. Gençlik meseleleri ekseninde hayata karşı derinleşmek ve toplumu eğitmek için yeni kuşağın problemlerini toplumsal bir tepki olarak eserlerinin kurgusal düzlemine aktarmak her iki yazarın da yazarlık kariyerlerinin başlangıcındaki ana dürtü olduğunu söylemek, yazarların biyografileri göz önünde bulundurulduğunda yanlış olmayacaktır.

Eğitim ve öğretim izleklerinin yoğun olarak öne çıktığı “Tschick” ve “Dönemeç” romanlarının yayınlanışı, 2010 olan aynı yıla denk gelmektedir. Gençlik romanı türündeki her iki eser, gençlerin aklıyla değil, duygu ve hevesleriyle hareket ederek yanlış insanların yönlendirmelerine maruz kalmaları sonucu yaşadıkları macera dolu tecrübelerini konu etmektedirler. Eserlerin kurguları, başkarakterlerin naif dünya görüşleri, okulda yaşadıkları sorunlar ve arkadaşları ile tecrübe ettikleri gelgitler, söz konusu eserleri eğitim ve öğretim izlekleri bağlamında karşılaştırılabilir nitelikte kılmaktadır.

“Tschick” romanının başkahramanı, aynı zamanda eserin ben-anlatıcısı olan Maik Klingenberg 15 yaşındadır ve toplumsal hayatta önemli bir mesele olan, mahrem diyebileceğimiz, aile içi meseleler ile genel toplumsal yaşam arasındaki sınırı idrak edememiş bir karakterdir. Naif bir tutumla ailevi meseleleri ödev, bir başka deyişle vazife bilinciyle sınıf ortamında ifşa etmesi, öğretmen de dâhil olmak üzere, onun sınıf arkadaşları tarafından ötekileştirilmesine sebep olur. Öğretmenin, Maik'ın yapmış olduğu bu yanlışla karşı takındığı katı, azarlayıcı ve cezalandırıcı tavır, öğretim ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Oysa Maik'ın yaptığı hatanın mahiyetine dair hiçbir fikri yoktur. Bu durum, onun ailesi tarafından gerekli eğitimi almadığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Netice olarak Maik, ne etik ekseninde hareket eden ve daha çok ailenin sorumluluğunda olan eğitim, ne de bilgi aktarımına yönelik olan ve daha ziyade okul ortamında güdümlü olarak gerçekleştirilen öğretim konusunda, gerekli donanıma sahip değildir. Kahramanın içinde bulunduğu bu handicap kuşkusuz onun sorunudur, ancak tamamen onun sorumluluğunda

değildir. Bu durum Maik'ın ruh halinde suçluluk, kararsızlık, değersizlik ve yalnızlık gibi duygularla yer edinmiştir. Maik'ın içinde bulunduğu bu ruh haliyle kısaltma adı Tschick olan Andrej ile tanışması eserin bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda çok manidardır.

"Dönemeç" romanı, eserin başkahramanı olan Melih'in sevdiği kız Zeynep'in peşinden, Van'daki ailesini ve okulunu bırakarak İstanbul'a gelmesiyle yaşadığı zorlukların anlatılmasıyla başlar. Melih, kimseyi tanımadığı, yabancılığın, güvensizliğin, yokluğun ve açlığın kendisi için hüküm sürdüğü İstanbul'da, sadece oturduğu semtin adını bildiği koskoca şehirde Zeynep'i aramaktadır. Ailesi onun okuması için büyük fedakârlıklarda bulunmasına rağmen, Melih bir gönül meselesine kapılarak sonu meçhul bir maceraya atılmıştır; pişmanlık duymaktadır, fakat artık geri dönmeye yüzü yoktur. Onu bu zor durumdan tesadüfen karşılaştığı bir kadının merhameti ve akılcı yönlendirmesi kurtarır. Melih, doğru yönlendirme ve desteklerle bir burs kazanır, yarıda bıraktığı öğrenim hayatını yatılı olarak tamamlama şansını elde eder. Yurttaki katı kurallar, yurt görevlisi olan Osman Baba'nın güven ve cesaret verici tavırlarıyla daha olumlu bir hal alır ve orasının bir yuva olmasını sağlar.

"Tschick" romanının Maik karakteri ile "Dönemeç" romanının Melih karakterlerinin en önemli farkı, her ikisinin de bunalımlı dönemlerinde karşılaştıkları insanlardır. Osman Baba, Melih'in o zor günlerinde elinden tutan, doğru yolu gösteren erdemli bir figür iken, Tschick, Maik'ın taşkın haline zemin hazırlayan, içindeki duygu yoğunluğunu kontrolsüzce dışarıya vurmaya olanak sağlayan, pervasız bir karakterdir.

Herrndorf'un romanına başlık olan Tschick, eserde toplumsal normlara ayak uydurmakta başarısız olan ve asayiş kurallarını ezmeye meyilli bir genç olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Temel kişilik düzleminde Maik ve Tschick birbirlerine zıt karakterler olmasına rağmen çok sıkı arkadaş olurlar. Bunun sebebi toplumsal konumları ve ailevi yapılarının benzer olmasına dayanmaktadır. Her ikisi de okul ortamına uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler ve aile yapıları farklı sebeplerden kaynaklanıyor olsa da yozlaşmış durumdadır. Aile ve okul kurumlarının sorumluluğu altındaki eğitim ve öğretim bakımından kişilikleri biçimlenmemiş olan karakterlerin toplum tarafından dışlanmış olmaları, kuşkusuz onları sıkı arkadaş yapan en önemli faktörlerdir. Herrndorf romanında yanlış eğitim ve öğretim sisteminin gençleri suç işlemeye nasıl ittiğini ele anlatmaktadır. Maik'ın Tschick ile birlikte atıldığı maceralı, bir o kadar da tehlikeli ve yasadışı olaylarla örülü serüven sonucu, özgüven konusunda önemli bir yol kat eder. Fakat bu edinim denetimli eğitim anlayışından oldukça uzaktır.

"Dönemeç" romanının kahramanı Melih'in suç ve illegal işlere bulaşma ile ilgili kişisel bir ilgisi yoktur. Onun en büyük kusuru, aklını devre dışı bırakarak, ailesini arka plana iterek, genç yaşında sevdiği kızın peşinden gitmesidir. Doğruyu öğrenene kadar, kontrolsüz eğitim olarak adlandırabileceğimiz süreç, geçirdiği sıkıntılar, onun belli bir olgunluğa ulaşmasına sebep olmuştur. Bu edinim ile tekrar gitmeye başladığı okul onun için hayati bir öneme sahiptir. Bu bilinçle gittiği okulun ilk gününde karşılaştığı, sıra arkadaşı olan Serdar, hayatını anlamsız bulan, toplum dışı, uyuşturucu bağımlısı bir gençtir. Serdar ve onun için büyük kaygılar taşıyan annesi için Melih büyük bir ümit olur.

"Tschick" romanındaki Tschick karakteri Maik'ı illegal bir serüvene sürüklerken, Melih Serdar'ı uyuşturucu bataklığından kurtarır. Anne, arkadaş ve öğretmen/öğretmen dayanışmasıyla Serdar'ın hayatı düzene girer. Zeynep'in sınıf arkadaşı olan Panter Çetin lakaplı öğrencinin durumunda da benzer bir olayla karşılaşırız. Öğretmen okul etkinliğini adeta Çetin'in ıslah edilmesi, topluma kazandırılması için bir araç olarak kullanarak olumlu sonuçlar elde eder.

Maik ve Tschick'in maceralarının karakol ve mahkemede sonuçlanması, onların eğitim ve öğretim konusunda çok eksik kaldıklarının en önemli göstergesidir. Bu durum karşısında Maik'ın babasının en büyük kaygısı ticari itibarının sarsılacağıdır. Babasının bu endişesi Maik'a öfke, sinir

krizleri, suçlama ve dayak olarak yansır. Bu tepkiler Maik'ın eğitimi ile ilgili olmaktan oldukça uzak, daha çok babasının çıkarlarının zedelenmesine dair endişelerin dışı vurumudur. Oysa Maik algılamada zorluk çeken bir karaktere sahip değildir. İletişimsizlik, ilgisizlik, ailesi ve öğretmenleri tarafından ihmal edilmesi, bunların sonucunda yanlış insanlara yönelmesi, onun bir dizi yasa dışı işler yapmasına sebep olmuştur. Babasının onunla sürekli yüksek sesle konuşması, metresiyle yalnız kalabilmek için onu parayla avutması, annesinin alkol bağımlılığı, öğretmenlerinin ceza ve aşağılama tavırları, Maik'ı içine kapalı, özgüvensiz ve doğruyu yanlıştan ayırt edemeyen bir kişilik haline getirmiştir. Bütün bunların en önemli sebebi kuşkusuz bozuk aile yapısıdır. "Dönemeç" romanındaki Serdar'da problemlili bir aile yapısına sahiptir. Bu bakımdan "Tschick" romanındaki Maik karakteriyle birçok paralellik görülmektedir. Bozulmuş, dağılmış, iş hayatının yoğunluğundan dolayı çocuklarına gerekli önemi gösterememiş aile yapıları, her iki karakterin de gerek eğitim, gerekse öğretim bakımından eksik/yetersiz kalmalarına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

- Cengiz, Gülsüm, (2000): *Türkçe ve Edebiyat Kitaplarıyla Okumayı Sevmek ya da Sevmemek*, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 488
- Cuma, Ahmet, *Alman Romantizmi Bağlamında Joseph Freiherr von Eichendorf'un „Aus dem Leben eines Taugenichts“ Eseri ile Recaizade Mahmut Ekrem'in „Araba Sevdası“*, I. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi 15-17 Ekim 2003, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir 2003, s. 347-353
- Cuma, Ahmet, *Realistische Züge in den Werken „Kleider Machen Leute“ von Gottfried Keller und „Felatun Bey ile Rakım Efendi“ von Ahmet Mithat*, IX. Internationales Germanistensymposium 3-7 Mai 2005, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2006, s. 109-118
- Erzen, Melih (2016): *Gençlik Sorunları Odağında Dönemeç Romanı*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 43, s. 241- 246
- Friebe, Holm, (2013): *Der Mann, der aus der Welt gefallen ist*, Welt Digital Zeitung Tv, <https://www.welt.de/kultur/literarischewelt/article119601640/Der-Mann-der-aus-der-Welt-gefallen-ist.html> (28.03.2018)
- Genç, Ayten (2000): *Wörterbuch Pädagogik-Eğitim Sözlüğü*, Hacettepe-Taş Yay., Ankara
- Gültekin, Ali - Özen, Özlem – Yetim, Arzu – Angın, Zeynep, (2014): Osmangazi Üniversitesi VI. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Dizisi Nur İçözü Sempozyumu, 16-18 Nisan 2014, Sempozyum Bildirileri, Altın Kitaplar Yay., İstanbul
- Herrndorf, Wolfgang, (2016): *Tschick*, Rowohlt Taschenbuch Yay., Berlin
- İçözü, Nur, (2010): *Dönemeç*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul
- İçözü, Nur. (2006): *Dilde, Konuda, Kahramanda Gerçek Nerede Başlar?*, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 4-6 Ekim 2016 - Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, s. 869-878
- Joel, Fokke (2013): *Nachruf Wolfgang Herrndorf: Schreiben gegen das Ende*, Zeit Online, <http://www.zeit.de/kultur/literatur/2013-08/nachruf-wolfgang-herrndorf> (08.10.2017)
- Kuzu, Türkan, *Aytül Akal'ın Masallarıyla Çocuklara Demokratik Yaşam Eğitimi*, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 4-6 Ekim 2016 - Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, s. 292-296

-
- Laska, John. A. (1984): *Eğitim Programı ile Öğretim Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Açıklama*, Çev.: Oğuz Gürbüzürk, Intruductional Science 13, Elsevier Science Publishers B.V. Amsterdam, s. 203-213, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/511/6299.pdf> (12.07.2017)
- Müller, Felix (2014): *Letzter Roman- Wolfgang Herrndorf erzählt gegen den Tod an*, Berliner Morgenpost, <https://www.morgenpost.de/kultur/berlin-kultur/article132607434/Letzter-Roman-Wolfgang-Herrndorf-erzaehlt-gegen-den-Tod-an.html> (11.03.2018)
- Neydim, Necdet, (2006): *Genç Kız Edebiyatındaki Baba-Kız İlişisine Yansıyan Gelenek ve İdeoloji*, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 4-6 Ekim 2016 - Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, s. 473-480
- Özen, Özlem, (2014): *Nur İçözü'nün Dönemeç Adlı Romanında Ergenlikte Kimlik Sorunsalı*, Osmangazi Üniversitesi VI. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Dizisi Nur İçözü Sempozyumu, 16-18 Nisan 2014, Sempozyum Bildirileri, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, s.90-95
- Sivri, Medine (2008). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Yeni Konular ve Yeni Yönelimler*, Türk Xalqları Ədəbiyyatı II: Beynəlxalq Uşaq Ədəbiyyatı Konqresi, Materiallar Kitabı, C.2, Baku: Qafqaz Universiteti Nəşriyyatı. 773-777
- <http://www.zeit.de/kultur/literatur/2010-10/tschick-roman> (27.08.2017)
- www.nuricozu.com/kaleminden/ (18.02.2018)
- <http://www.nuricozu.com/hayati/> (18.02.2018)